

„ve skutečnosti pěkně špinavá“ (s. 103), a i to je důsledkem úzkého vztahu, který existuje mezi kolektivním násilím a procesem sakralizace, stejně jako mezi vznikem mýtů a rozvášněným davem (s. 103). Následující krok je pak základním problémem celé Girardovy teorie: v kterékoli kulturní etapě se dle něj stále znovu setkáváme se snahou zakladatelskou vraždu myticky reinterpetovat, a tak ji zastít. Mytologie proto není nic víc než „naplno rozvinutá perzekuční iluze“ (s. 117), kterou jeho hypotéza chce dešifrovat, aby mohla „proti mocné síle mytologie, která od nepaměti ovládá celé lidstvo, použít ještě mocnější sílu pravdivého lžčení“ (*ibid.*).

Záměrně jsem ocitoval právě tuto větu, dostatečně naivní na to, aby pro mnohé byla Girardova metoda odbyta. Navzdory této a řadě dalších unáhleností se nedomnívám, že by teorie mechanismu obětinného beránka byla tak snadno k zavržení. Girard nepochybně postřehuje některé obecné věci; role násilí v našich kulturních dějinách, role strachu, vlivy archaického myšlení zástupnosti, utváření perzekučních struktur, vědomá a nevědomá složka rituálů ad. jsou některé z jevů, jež byly v souvislosti s náboženstvím prodiskutovány velmi nedostatečně. Girardova práce je přinejmenším velice dobrou příležitostí, jak se k nim vrátit.

Jistě však není toliko tím. Je to svébytná hypotéza, o níž sám její autor říká, že pravá diskuse nad ní ještě nezačala (s. 112). Pokud zatím jaká probíhala, soustřeďovala se zhusta na výtky ohledně Girardem uváděných ilustrací svých názorů z dějin náboženství. Skutečně nelze nepostřehnout chatrnost některých příkladů. Pouštět se nyní do jejich výčtu by znamenalo již polemiku začínat: Raději pouze upozorním, že Girardovy interpretace se týkají nejrůznějších kulturních a náboženských vrstev, postihují řeckou a římskou stejně jako starogerámskou mytologii nebo mýty předkolumbovské Ameriky či křesťanské legendy. Obecný rys, jenž je na jeho interpretacích očividně v popředí, je zvláštní nakládání s mýtem jako s doloženým historickým materiálem a možná ještě víc jako s právním listinou. V ní hledá doklady svých hledisek, a najde-li pouze náznak takového dokladu, předpokládá existenci „starší verze mýtu“ (s. 83), která již jeho výkladu vyhovuje. Možná – a to je jediná poznámka již se zde

dopouštím – je právě orientace na mýtus a na snahu vyčerpat všechny interpretační možnosti mýtu oním kamenem úrazu. Pokud by se věnoval více rituálům, které odrážejí nejpůvodnější myticko náboženské představy, obřadům, které jsou nejbliž počátkům a prvotním náboženským skutečnostem, pokud by více dbal na chování a méně na slova náboženských společenství, asi by působil přesvědčivěji.

BŘETISLAV HORYNA

**Jaroslav V. Polc (ed.),
Svatý Vojtěch.
Sborník k miléniu,
Praha: Zvon 1997, 275 s.**

V minulém roce jsme si připomněli tisící výročí mučednické smrti nejen českého patrona svatého Vojtěcha. Mezi publikacemi a četnými statěmi, které se u příležitosti výročí objevily, je sborník vydaný nakladatelstvím Zvon. Jeho význam je umocněn úvodním slovem prezidenta republiky V. Havla a předmlouvou pražského arcibiskupa, kardinála M. Vlka. Spektrum obsažených statí je široké – od medialistických příspěvků až do roku 1947, kdy bylo slaveno 950. výročí smrti „Evropana“ Vojtěcha.

Místo úvodní statě zaujal text Jiřího Slámy. Vojtěchovy osudy jsou zde začleněny do dobových souvislostí; práce je charakteristikou doby, v níž Vojtěch žil, charakteristikou Čech a zejména mocenskopolitické situace v nich v druhé polovině 10. století. Je rovněž stručným přehledem osudů našeho světce. Další studie jsou již vymezeny speciálněji. Tak Jaroslav Kadlec se podrobně zabývá svatovojtěšskou úctou v českých zemích. Svůj obsažný celek rozdělil do několika částí – úcta ke svatému Vojtěchu do konce 12. století, období vzrůstu ve 13. a 14. století, od husitství k Břelě hoře, barokní úcta a svatovojtěšská úcta od osvícenství po současnost. U počátků české úcty ke světci stojí kořistnická výprava Břetislava I. Snad by za zmínku stála ještě ustanovení diecézních synod pražského biskupa Jana IV. z Dražic, olomouckého biskupa Jana Volka (1349) a kodifikace Arnošta z Pardubic vzešlé z provin-

ciální synody z r. 1349 o slavení svátku sv. Vojtěcha. Zdeněk Boháč se zaměřil na svatovojtěšská patronia v českých zemích. Autor má za to, že většina svatovojtěšských kostelů v Čechách je z 11. a zejména 12. století. Ve srovnání s Polskem jejich celkový počet ale není velký. Na Moravě se svatovojtěšská patronia téměř nevyskytují. Jedním ze zázraků, jež provází konání a bytí svatých, občas bývá zázračná bilokace. V případě svatého Vojtěcha se mělo jednat o jeho zázračnou přítomnost na pohřbu svých bratří, zavražděných v Libici, v době, kdy sloužil mši v Římě před papežem. Jak píše Václav Ryneš, první zmínka o zázraku je známa až z kroniky Příbka Pulkravy z Radenína; později se dostává i do druhé recenze Dalimilovy kroniky a informací v různé podobě a s různými úpravami přebírají další kronikáři a spisovatelé. Pozornost vzbuzuje i rukavice, kterou měl údajně Vojtěch zanechat na libickém pohřbu poté, co byl probuzen ze svého spánku na zmíněné mši v Římě. Vztahu mezi reformátorem Husem a svatým Vojtěchem se věnuje Anežka Vidmanová. Zdůrazňuje, že v úctě ke svatým se Hus neodchyloval od oficiálního církevního učení a na Vojtěcha se ve svých kázáních a spisech mnohdy odkazuje. Ikonografii sv. Vojtěcha v období renesance a baroka se věnuje Jan Royt. V 16.-18. století přirozeným centrem kultu sv. Vojtěcha byl hlavně světcův hrob ve Svatovítském dómu v Praze. Mezi další místa kultu světce patřilo např. poutní místo „V hájku“ poblíž Neratovic. Hustá síť kultovních míst se nacházela v okolí Zelené Hory u Nepomuku. Autor se nedomnívá, že by Vojtěchův kult byl ve vymezeném období odsunut do pozadí. Důkazem jsou mu objekty lidového kultu a řada uměleckých děl, z nichž jmenujme alespoň Škrétův obraz z pražského Týnského chrámu. Do oblasti sfragistiky zavítala Dana Stehlíková s kapitolou o středověkých pečetech, na kterých je zobrazen svatý Vojtěch. Územně omezila svou práci na středoevropský prostor. Vojtěch se pochopitelně vyskytuje především na pečetích institucí, které jej chovaly v obzvláštní úctě, jak píše autorka, byli „strážci svatovojtěšské tradice“. Patří mezi ně benediktinské kláštery v Praze na Břevnově a v Cáchách, arcibiskupská kapitula v Hnězdně a Ostřihomi, biskupská kapitula v Praze, dále např. kapitula v Lubuši,

augustiniáni v Třešně. Osudy oltářní tumbly v kapli sv. Vojtěcha a nálezem ostatků světce při přestavbě svatovítského chrámu se zabývá Marie Kostlíková. Do historické antropologie zavítáme se studií Emanuela Vlčka, který porovnal ostatky připisované svatému Vojtěchu a svatému Adalbertovi z Cách. Výsledkem jeho práce je závěr, že lebka i zlomky postkraniálního skeletu chované ve svatovítském pokladu a na oltáři Vlašimské kaple v katedrále sv. Víta lze považovat za důvěryhodné pozůstatky druhého pražského biskupa. Hlavními důkazy jsou stopy po dekapitaci lebky jako trofeje, ovaření lebky a vyhovující demografická data zkoumané osobnosti, stanovená podle zmíněných ostatků. Sborník uzavírá stař Jaroslava V. Polce, kterou jsou čtenáři seznamováni se svatovojtěšskými oslavami z roku 1947.

Sborník je bohatě vybaven obrazovými přílohami, fotografickými a mapovými, reprodukcemi rytin, plánů, kresbami pečeti. Je nepochybně důstojným připomenutím jubilejního patrona a jeho místa v českých dějinách, kultuře a církvi.

PAVEL KRAFL

Dušan Lužný, Nová náboženská hnutí, Brno: Masarykova univerzita 1997, 181 s.

Fenomén nových náboženských směrů, či tzv. nové religiozity obecně, se stal v poslední době námětem mnoha článků, studií, knih a vědeckých konferencí (jako příklad je možné zmínit konferenci s názvem *Nová religiozita jako religionistický problém*, která byla pořádána v Brně v říjnu 1993 Českou společností pro studium náboženství a Ústavem religionistiky FF MU; více *Religio* 1/94). Přitažlivost tohoto tématu je dána zřejmě nejen jeho aktualností, ale i výzvou, s níž je fenomén nové religiozity spojen. Výzvou, na kterou zareagovalo hned několik oborů najednou – religionistika, teologie, sociologie či psychologie. Je logické, že reakce jsou neseny v intencích daných oborů a že jsou také úzce spjaty s tím, zda daná výzva bude brána jako provokace, nebo jako příle-